

GLASNIK NA INSTITUTOT ZA NACIONALNA ISTORIJA I—II, SKOPJE 1957.

Ovim je Glasnikom NR Makedonija dobila prvi historijski časopis koji izdaje Institut za nacionalnu historiju u redakciji Ljubena Lape-a. Časopis donosi i priloge s područja arheologije i povijesti umjetnosti, a rubrika kritika i recenzija veoma je bogata, obračavajući naročitu pažnju bugarskoj literaturi.

D. Angelov, Krupnoto manastirsko stopanstvo vo Severna i Sredna Makedonija vo XIV vek (II, 81—135). Poznati bugarski historičar daje u prvom dijelu ove rasprave podatke o veličini, vrsti i kategorijama manastirskih posjeda, a u drugom obrađuje karakter i organizaciju manastirskog gospodarstva. Opširno prikazuje socijalno-ekonomski položaj različitih kategorija zavisnih ljudi, njihova podavanja i druge obaveze. Prilog pruža dobar uvid u ekonomsku i socijalnu strukturu najbogatijih feudalnih posjeda u Sjevernoj i Srednjoj Makedoniji gdje se dobro uređenim gospodarstvom uspjelo akumulirati prilična materijalna sredstva.

D. Šopova, Koga Skopje bilo centar na Sandžak vo periodot od padjanjeto pod turska vlast do krajot na XVI vek (I, 89—97). Iz novih dokumenata proizlazi, da je Skopje postalo središte istoimenog sandžaka tek u drugoj polovini XVI st. (1553 se spominje prvi put), a ne od vremena pada pod tursku vlast, kako se dosada u historiografiji uzimalo. Od pada pod tursku vlast pa do propasti Bosne 1463 bilo je rezidencija Krajiškog vojvode, udž-bega, od 1463—1553 samo središte vilajeta, a kasnije nahije u sklopu Sandžak-paše, Rumelijskog beglerbegata.

B. Hrabak, Prestapi na spahiite vo Makedonija vo vtorata polovina na XVI vek (I, 69—86). Na osnovu objavljene i neobjavljene građe iz carigradskog arhiva, pisac prikazuje oblike spahijskog otpora u Makedoniji u drugoj polovini XVI st. protiv nastojanja centralne vlasti za održanje mirijske zemlje i naturalne rente. Spahije su bili elemenat nereda i nesigurnosti, a na prelazu iz XVI. u XVII. st. postali su štaviše, politički problem. Već u početnoj fazi čitlučenja ne zadovoljavaju se više ekonomskim i pravnim prestupima, nego se prihvaćaju nasilja nad rajom, što je povezano s razbojničkom pljačkom i hajdučijom. Osamdesetih godina XVI. st. kao odgovor sa seljačke strane, počinje palež spahijskih žitnica, čime započinje kasniji organizovani otpor.

T. Simovski, Od kakva narodnost e Marko Bočvar ili Bocaris (I, 99—110), dokazuje, da Marko Bocaris, proslavljeni vojvoda u ustanku Grka na početku XIX. st., u čijem su odredu učestvovali ne samo Sulioti i Epirci, nego i mnogobrojni Makedonci i drugi Slaveni, nije bio po narodnosti ni Grk, ni Bugarin, ni Makedonac kako su dosada mnogi smatrali, nego Albanac kršćanske vjere.

H. Andonovski-Poljanski, Vatroslav Jagić za Makedonija i makedonsko nacionalno prašanje (I, 155—180). Jagić se počinje interesovati za političke i kulturno-prosvjetne prilike u Makedoniji preko Jirečeka 1876, a kasnije preko St. Novakovića i drugih. Naročito je bio zainteresiran za pokušaj putovanja slaviste V. Oblaka 1891 u Makedoniju. U javnosti istupa prvi put otvoreno u korist makedonskog pitanja 1903 u bečkoj Neue Freie Presse sa člankom: »Makedonski problem«. Naročito je aktivan u danima Ilindenskog ustanka, a zauzima se za makedonsku nacionalnu stvar sve do svoje smrti.

L. Sokolov, Stopanstvoto na Kumanovo vo vtorata polovina na XIX vek so oddelen pogled vrz abadžiskiot zanaet i esnaf (I, 113—151), daje prikaz razvoja gradske privrede s nekoliko tabelarnih podataka. Uz članak je objavljeno desetak faksimila dokumenata abadžijskog esnafa. — U prilogu: Preduslovite i razvitokot na industrijata vo Makedonijata vo vtorata polovina na XIX vek do 1912 godina (II, 53—77), isti autor raspravlja o preduslovima i razvitku industrije u Makedoniji, upoređujući ga s razvitkom industrije u Srbiji i Bugarskoj, i zaključuje, da je u nekim granama industrija u Makedoniji bila razvijena od industrije u tim državama. Dioba Makedonije 1912 na tri dijela prekinula je normalan razvoj njezine industrije, i relativno razvijeniju zemlju turske imperije pretvorila u periferne oblasti triju balkanskih država.

H. Andonovski-Poljanski, Pseudonimite vo makedonskoto nacionalno-revolucionarno dviženje (II, 207—233). Poslije kraćeg uvodnog objašnjenja dati su najprije pseudonimi azbučnim redom, a na kraju indeks imena revolucionara, koji su se služili pseudonimima.

Đ. Abadžiev, Za odnosot na socijal-demokratskite partii od jugoslovenskite zemji kon balkanskata vojna (I, 183—222). Pisac ustvari opširno izlaže stav Srpske socijal-demokratske partije prema Balkanskom ratu, a stav ostalih jugoslovenskih partija daje samo u glavnim konturama. Prva se istaknula u antiratnoj propagandnoj djelatnosti svojim dosljednim i principijelnim stavom, suprotstavljajući se imperijalističkom rješenju makedonskog pitanja. Makedonske socijalističke grupacije, koje su stajale na liniji SSDP i BSDRP u periodu prije početka ratnih operacija, nisu za rata mogle doći do izražaja, zbog svoje malobrojnosti. — U prilogu: Za nekoj odglasi na Oktomvriskata socijalistička revolucija na frontot i vo pozadinata vo Makedonija vo tekot na Prvata svetskata vojna (II, 5—14), isti autor prikazuje antiratno raspoloženje i neposlušnost među makedonskim vojnicima u bugarskim jedinicama na makedonskom ratištu. To je naročito došlo do izražaja prilikom proboja Solunskog fronta kad se, po navodima autora, povlačenje na južnom frontu pretvorilo u ustanak. Neke grupe bile su predvođene od vojnih komiteta, ali se pokret vojnih masa razvijao uglavnom stihijski. Osim ovih općenitih konstatacija autor ne pruža konkretnijih podataka.

D. Zografski, Razvojniot pat i učestvoto na makedonecot dr. Gavril Konstantinović vo Oktomvriskata revolucija (II, 17—37). Konstantinović, rodom Makedonac, završio je vojnomedicinsku akademiju u Petrogradu, učestvovao u Oktobarskoj revoluciji i u gradu Kemu bio član Sovjeta i komesar za zdravstvo. Uхваćen od intervencionista, ubijen je u julu 1918 blizu Murmanska.

I. Katardžiev, Prilog kon proučavanjeto na rabotničskoto dviženje vo Makedonija vo 1919 godina (II, 39—50). Poslije kraćeg opisa političke i ekonomske situacije u Makedoniji 1919, pisac opisuje obnovu partijske organizacije u Skoplju, čijom aktivnošću dolazi do sazivanja oblasne konferencije i osnivanja mjesnih organizacija u unutrašnjosti Makedonije. Osim pojave partijskih sindikalnih organizacija radnički pokret u Makedoniji obilježen je 1919 i mnogim demonstracijama i protestnim zborkovima, od kojih su najmasovniji bili oni protiv intervencije u SSSR-u i Mađarskoj.

U svakom svesku Glasnika ima po jedan bibliografski prilog: H. Andonovski-Poljanski, Istoriografija vo NR Makedonija od osloboduvanjeto do krajot

na 1956 god. (I, 341—367), i Đ. Abadžijev, Prilog kon bibliografijata za Ilindenskoto vostanije (II, 243—250).

Od brojnih ocena i prikaza odnose se na pitanja od šireg značenja:

D. Miljovska, Eden interesen napis na Misirkov za ekonomskata sostojba na makedonskoto selo vo krajot na minatiot vek (I, 253—270). To je prikaz studije Misirkova »Za makedonckite raboti«, objavljene u Petrogradu 1903, s opširnim izvodima.

T. Simovski, Dve arhivski publikaciji na društvo za makedonski studii vo Solun (I, 281—291), prikazuje publikacije turskih dokumenata iz solunskog arhiva (1952), koji obuhvaćaju period od 1695—1912, i iz arhiva u Beru i Negušu (1954), koji obuhvaćaju period od 1598—1886.

D. Zografski, Zaludni falsifikovanja na istorijata (I, 227—251), donosi opširnu kritiku brošure Lj. Panajotova, Borba Bugarske RSDP protiv zavojevačke i avanturističke politike bugarske buržoazije u periodu ratova (1912—1918), Sofija 1956. Zografski se usput osvrće i na nacrt drugog toma »Istorija na Belgarija«, Sofija 1955, sastavljenog od autorskog kolektiva Instituta za bugarsku istoriju Bugarske akademije nauka, u čije ime je D. Kosev rezimirao shvaćanja o makedonskom pitanju, u kojem se slavenska naselja u Makedoniji smatraju dijelom bugarskog naroda.

Lj. Lape, B. Mirčev, Spomeni na njakoi aktivni deici v makedonskoto revolucionno dviženie, Izvestija na Instituta po blgarska istorija, tom VI (1956), str. 481—524 (II, 163—168), daje kritičku analizu uspomena trojice učesnika u makedonskom nacionalno-oslobodilačkom pokretu: Anastasa Lozančeva iz Bitolja, Gligora Stevanova Popeva iz Prilepa i Mite Hadži Miševa iz Štipa.

I. Nikolovski, Blgarski patriarh Kiril, Sprotivata srešču Berlinskija dogovor — Kresnenskoto vztanie, Sofija 1955, str. 345 (II, 173—180), smatra, da ova knjiga, i pored izvjesnih propusta koje on kritikuje i ispravlja, predstavlja dobar doprinos za proučavanje Kresnenskog ustanka. Najvećim propustom smatra nastojanje autora, da ustanku oduzme njegov makedonski karakter.

O. Ivanovski, prikazuje tri publikacije: Podbrani izvori za istorijata na Vizantija, u redakciji D. Angelova, Sofija 1956 (II, 181—189); Vizantiski izvori za istoriju naroda Jugoslavije I, Beograd 1955 (II, 190—192), i članak R. A. Nasledova, Makedonskie Slavjani konca IX načela X v. Po dannim Ioanna Kameniat, str. 82—97, Vizantijskij vremennik XI, Moskva 1956 (II, 192—194).

Ljubiša Doklešić

GODIŠNJAK POMORSKOG MUZEJA U KOTORU SV. I/1952, II/1953, III 1954, IV/1955, V/1956.

Boka Kotorska dobila je ovim Godišnjakom prvu historijsku ediciju, čime je stvorena još jedna mogućnost da se publiciraju radovi o bogatoj prošlosti ovoga kraja. Pretežno se u Godišnjaku obrađuje tematika bokokotorskog pomorstva, na osnovu izvornog materijala iz arhiva u Kotoru i Hercegovome, a ne izostaje i po-vremena suradnja pomorskih historičara iz Dubrovnika i Rijeke. Od drugoga sveska Godišnjak izlazi u redakciji Ig. Zlokovića s uštaljenim formatom i dobiva fizionomiju naučne publikacije regionalnog karaktera, rijetko prelazeći okvire bokokotorske tematike.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA XI—XII.

1958—1959.

Redakcioni odbor:

OLEG MANDIĆ
JAKŠA RAVLIĆ
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB

Štampanje završeno početkom mjeseca jula 1960.